

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті розглянуто питання щодо визначення дефініції поняття «ефективна діяльність підприємства», проведено дослідження умов забезпечення ефективної діяльності, розроблено укрупнену схему алгоритму формування сучасних напрямів (заходів) забезпечення ефективної діяльності підприємств машинобудування в умовах нестабільного зовнішнього середовища, надано рекомендації щодо впровадження розробленого методичного підходу у практичну діяльність підприємств.

Ключові слова: ефективна діяльність, машинобудівне підприємство, результативні показники, укрупнена схема, напрями (заходи) забезпечення ефективної діяльності.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання вітчизняних промислових підприємств характеризуються вельми значною мінливістю, невизначеністю зовнішнього середовища та, найчастіше, негативним впливом його чинників. У той же час після підписання України Угоди з Євросоюзом для підприємств-товаровиробників з'явилися нові можливості щодо виходу на європейські ринки збуту промислової продукції. Відновлювання промислового комплексу країни сьогодні потребує забезпечення стабільного ефективного високорибуткового функціонування машинобудівних підприємств. Розвиток машинобудівних підприємств на всіх стадіях життєвого циклу базується на забезпеченні ефективної діяльності їх основних функціональних сфер, а саме маркетинговій, виробничій, інноваційно-інвестиційній, трудовій, логістичній, фінансовій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток ринково-орієнтованої вітчизняної системи господарювання потребує результативної діяльності підприємств-товаровиробників, які змушені самотійно приймати обґрунтовані рішення щодо свого подальшого перебування на ринку. За цих умов загострюється проблема підвищення ефективної діяльності машинобудівних підприємств, котрі створюють основу промисловості країни, а на практиці важливим стає завдання пошуку дійових напрямів забезпечення їх ефективного функціонування.

За результатами проведеного аналізу спеціальної літератури проблеми дослідження було встановлено, що науковці приділяють увагу розгляду цілої низки питань: розкриттю понять економічного ефекту та економічної ефективності [1, 2]; класифікації чинників впливу на економічну ефективність діяльності підприємств [1, 3]; аналізу ефективності функціонування підприємств [4]; вибору показників оцінки економічної ефективності суб'єктів господарювання [5, 6]; опису напрямів забезпечення ефективності різноманітної діяльності промислових підприємств [7-9] тощо.

Однак, незважаючи на розмаїття питань, що висвітлені за цією тематикою, в наукових працях недостатньо вивченими залишаються питання розмежування понять «ефективність діяльності» та «ефективна діяльність», спостерігається ототожнення змістового наповнення напрямів і факторів забезпечення ефективної

діяльності підприємств, надаються рекомендації щодо забезпечення ефективної роботи підприємств, які не базуються на сучасних науково-методичних підходах.

Постановка завдання. Метою статті є визначення дефініції поняття «ефективна діяльність», дослідження умов її забезпечення, розробка алгоритму формування сучасних напрямів (заходів) забезпечення ефективної діяльності машинобудівних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Провідна роль у вирішенні питань відбудови економіки України належить машинобудівному комплексу, який є основою економіки будь-якої країни. Неможливо не погодитися із науковцями, які вважають, що сучасний етап розвитку ринкових відносин у нашій країні вимагає від машинобудівних підприємств активних дій з підвищення ефективності їх функціонування, пошуку нових шляхів забезпечення ефективної діяльності [4, 8]. Лише висока ефективність може забезпечити конкурентоспроможність підприємства, а внаслідок цього – його стійкий розвиток.

Поняття ефективної діяльності підприємства, безумовно, пов'язане із поняттям ефективності, але є певні відмінності. На це звертають увагу у своїх працях економісти-науковці П. І. Перерва, С. А. Мехович, М. І. Погорелов, Л. В. Бескоровайна [10, 11]. У монографії [6, с. 117] приведено таке авторське визначення: «Ефективна діяльність підприємства – це така діяльність, що забезпечує зростання ефекту та ефективності від реалізації комплексу організаційно-економічних, науково-технічних та екологічних заходів у різних функціональних сферах підприємства у темпах, які дозволяють досягти цілей, передбачених бізнес-планом розвитку протягом його часового горизонту та пріоритетність яких може бути змінено відповідно до зміни кон'юнктури ринку, на якому підприємство реалізує свою продукцію для задоволення постійно зростаючої потреби споживачів та забезпечення справедливого балансу вимог різних безпосередньо зацікавлених груп людей (акціонерів, працівників, робітників, менеджерів, суспільства)».

За результатами проведених кабінетних досліджень [6, с. 116; 10, с. 817; 11, с. 6] у табл. 1 надано характеристику умов ефективної діяльності підприємств машинобудування.

Отже діяльність підприємства можна вважати ефективною за таких умов: значення результативних показників діяльності зростають при постійних витратах; значення результативних показників діяльності зростають, витрати зменшуються; темпи зростання результативних показників перевищують темпи зростання витрат. При цьому основними визначальними параметрами ефективної діяльності підприємства можна вважати такі: результативні показники діяль-

© Соколов Олег Євгенович, здобувач кафедри «Економічної кібернетики та управління економічною безпекою» Харківського національного університету радіоелектроніки, заступник начальника 4-го Київського регіонального управління ПАТ «УкрСиббанк» BNP Paribas Group, м. Київ, e-mail: lv.sokolova@mail.ru

ності, витрати діяльності, темпи зростання результативних показників та темпи зростання витрат. Слід зазначити, що результативний показник – економічний ефект виступає у якості абсолютного показника, який характеризує досягнутий результат без урахування тих витрат, які забезпечили отримання цього результату. Економічна ефективність є тим відносним показни-

ком, який відображує як кінцевий результат (ефект), так і зусилля щодо досягнення економічних цілей.

Перш ніж розглянути підхід щодо формування сучасних напрямів забезпечення ефективної діяльності машинобудівних підприємств, дамо характеристику основним параметрам, що використовуються для визнання діяльності ефективною. У відповідності з вимогами [12]

Таблиця 1

Характеристика умов ефективної діяльності машинобудівного підприємства

Вид ефективної діяльності підприємства	Напрямок зміни показника		Варіант взаємодії динаміки показників результатів та витрат підприємства
	абсолютного (ефекту)	відносного (ефективності)	
1	2	3	4
Діяльність ефективна	зростання	зростання	а) результати діяльності зростають при постійних витратах; б) результати діяльності зростають, витрати зменшуються; в) темпи зростання результату перевищують темпи зростання витрат
Діяльність не ефективна	зниження	зниження	а) результати діяльності зменшуються, витрати постійні; б) результати діяльності зменшуються, витрати збільшуються; в) темпи зменшення результатів перевищують темпи зменшення витрат; г) чисельне значення результативних показників діяльності є від'ємним

Джерело: складено автором на основі [6, 10, 11]

основними офіційними показниками є такі: а) фінансові результати – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування (прибуток або збиток), чистий фінансовий результат (прибуток або збиток); б) сукупний дохід, інший сукупний дохід до оподаткування, інший сукупний дохід після оподаткування; в) операційні витрати, матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати.

З метою наведення прикладу визнання діяльності підприємств ефективною чи навпаки було розглянуто реальні співвідношення темпів змін показників чистого прибутку та операційних витрат. Фактологічною основою дослідження за довільною вибіркою було обрано 11 машинобудівних під-

приємств м. Харків. За результатами аналізу обраних статистичних даних цих підприємств [13] за критерієм позитивного значення чистого прибутку для проведення подальших розрахунків залишилося 55% підприємств від первинної їх кількості. Розрахункові значення темпів змін, обраних для аналізу показників та результати їх співвідношень за 6 машинобудівними підприємствами наведені у табл. 2.

Таким чином, можна констатувати, що підприємствам ПрАТ «Харківський завод штамів та пресформ», ВАТ «Завод ім. Фрунзе» та ВАТ «Форез» треба приділити особливу увагу підвищенню рівня ефективної діяльності. Для цього пропонується укріплена схема послідовності вибору напрямів (заходів) забезпечення ефективної діяльності машинобудівного підприємства, що наведена на рис. 1.

Таблиця 2

Динаміка темпів зміни чистого прибутку та операційних витрат деяких машинобудівних підприємств м. Харків

Підприємство	Темп зміни чистого прибутку за роками, %		Темп зміни операційних витрат за роками, %		Діяльність підприємства ефективна (+), не ефективна (-)	
	2012/2011	2013/2012	2012/2011	2013/2012	2012/2011	2013/2012
ПАТ «Харківський машинобудівельний завод «Світло шахтаря»	2,01	56,52	н/д	0,85	н/д	+
ВАТ «Турбоатом»	0,72	1,89	1,24	1,17	-	+
ПАТНВП «Теплоавтомат»	0,12	4,02	0,92	0,89	-	+
ПрАТ «Харківський завод штамів та пресформ»	3,12	0,91	1,09	1,10	+	-
ВАТ «Завод ім. Фрунзе»	0,47	1,04	1,38	1,14	-	-
ВАТ «Форез»	1,38	0,14	0,68	0,91	+	-

Забезпечення ефективної діяльності машинобудівних підприємств базується по суті на впровадженні певної сукупності заходів різної спрямованості, які об'єднуються за окремими напрямками їх реалізації. На

відміну від існуючих, широко відомих підходів щодо підвищення ефективної діяльності підприємств, які базуються на чинниках, пов'язаних із використанням окремих видів ресурсів, та/або чинниках системного

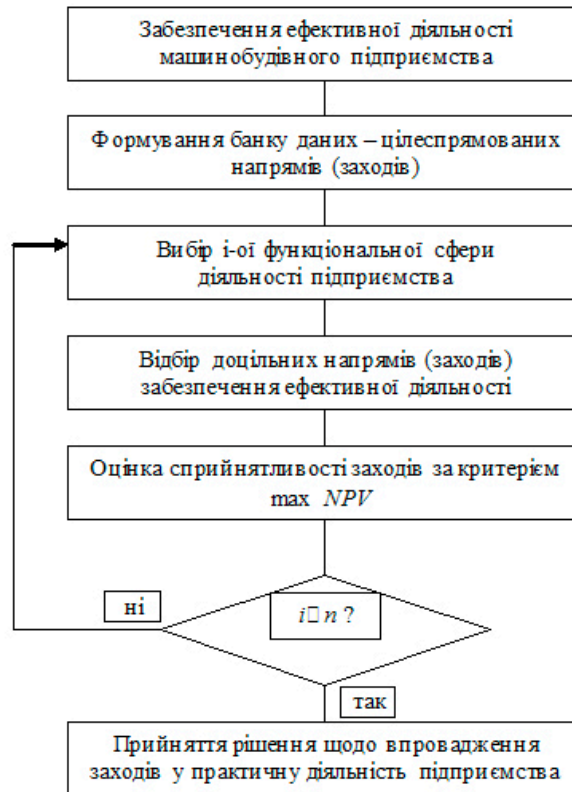

Рис. 1. Укрупнена схема забезпечення ефективної діяльності підприємства

Джерело: розробка автора

характеру, пов'язаних із комплексним використанням ресурсів [14], у роботі пропонується формування банку даних – цілеспрямованого переліку сучасних напрямів (заходів), які не претендують на вичерпаність їх складу, а виявляють можливість звернути увагу менеджерів підприємств на доцільність їх впровадження у практичну діяльність машинобудівних підприємств.

Формування банку даних щодо сучасних, перспективних напрямів забезпечення ефективної діяльності підприємств машинобудування базується на висновках експертів – антикризових менеджерів, фахових консультантів, топ-менеджерів, науковців-економістів, провідних спеціалістів машинобудівних підприємств та аналіз спеціальної літератури з досліджуваної проблеми [15-23] дали підставу сформулювати певну сукупність актуальних, сучасних напрямів (укрупнених заходів) забезпечення ефективної діяльності машинобудівних підприємств, а саме: ефективний маркетинг; забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; диверсифікація виробництва; ефективне управління активами підприємства; аутсорсинг; формування та реалізація корпоративної стратегії за зональною методикою «GYOR»; стратегічне інвестування; функціонально-вартісний аналіз як вискоєфективний метод зниження витрат виробництва і виявлення резервів; формування та ефективне управління портфоліо стратегічних інвестиційних програм і проектів; діагностика збалансова-

ної системи стратегічних показників діяльності підприємства; діагностика та моніторинг фінансового стану підприємства; проведення бенчмаркетингових досліджень; впровадження у планову діяльність підприємства план-фактного аналізу; аналіз драйверів створення цінності на фінансовому рівні; раціональний розподіл та використання ресурсів підприємства відповідно до завдань його бізнес-плану; формування ефективної стратегії управління персоналом; управління результатами діяльності підприємства на основі ключових показників – метрик ефективності тощо.

Відповідно до управлінського профілю забезпечення ефективної діяльності машинобудівного підприємства виділено такі її сфери: виробництво, фінанси, маркетинг, персонал, логістика, інновації [6, с. 112]. Черговість вибору i -ої сфери діяльності підприємства та доцільних напрямів (заходів) забезпечення ефективної діяльності є прерогативою його топ-менеджерів, тому що прийняття таких рішень пов'язано як із важливістю пріоритетності вибору сфери діяльності, так й із фінансовими можливостями самого підприємства профінансувати реалізацію того чи іншого заходу, який може бути представлено у вигляді інноваційно-інвестиційного проекту. При цьому оцінку прийнятливості заходів (проектів) пропонується здійснювати за відомим критерієм $\max$ (чистий приведений ефект) [24]. Орієнтація саме на цей показник націлює на впровадження саме тих проектів, які забезпечують економічне зростання машинобудівного підприємства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У роботі розглянуто питання щодо розмежування понять «ефективність діяльності підприємства» та «ефективна діяльність підприємства», що сприяє поширенню та удосконаленню понятійного апарату теорії економіки підприємства. Кожен із представлених напрямів (заходів) по різному впливає на забезпечення ефективної діяльності машинобудівного підприємства. Менеджери основних сфер діяльності повинні обґрунтовувати рішення, що ними приймаються, на підставі розрахунку показника . При цьому обов'язково треба брати до уваги: строки впровадження того чи іншого

проекту, що впливає на необхідність дисконтування грошових потоків та інвестицій; розміри початкових інвестицій, що пов'язано із фінансовими можливостями підприємства; можливість часткового впровадження проекту, що визначає особливості формування реального інвестиційного портфеля підприємства.

Таким чином, тривожний стан економіки країни актуалізує доцільність вирішення проблем, пов'язаних із ефективною діяльністю підприємств машинобудування, та обумовлює необхідність пошуку нових напрямів забезпечення підвищення ефективного їх функціонування в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьев М. В. Економіка підприємства: навч.-метод. посіб. / М.В.Афанасьев, О. Б. Плоха. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 320 с.
2. Головка В. А. Теоретико-методичні засади визначення сутності категорії «ефективність діяльності підприємства» / В. А. Головка // Науково-технічний збірник. – 2011. – № 98. – С. 88–94.
3. Данильченко В. О. Вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на ефективність фінансово-економічної діяльності підприємств гуртової торгівлі / В.О. Данильченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www. irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?) – Загол. з екрану.
4. Олексів І. Б. Аналізування ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу / І. Б. Олексів // Маркетинг і менеджмент інновацій.– 2012. – № 1. – С. 209–214.
5. Мозенков О. В. Управління стратегічним розвитком підприємства: методологія, інструментарій, організація: монографія / О. В. Мозенков. – Х.: Одисей, 2008. – 288 с.
6. Управління підприємством в умовах ринку: теоретичні та практичні аспекти: монографія / Л. В. Соколова, Г. М. Верясова, О. Є. Соколов та ін. ; за заг. ред. д.е.н., проф. Л. В. Соколової. – Х.: ТОВ «Компанія СМІТ», 2012. – 312с.
7. Ващенко А. А. Ефективність виробничо-господарської діяльності в механізмі управління промисловими підприємствами / А. А. Ващенко // Economics Bulletin, 2014. – № 1. – С. 80–87.
8. Гетьман О. О. Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємств в ринковому середовищі / О. О. Гетьман [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // www. westudents.com.ua/knigi/102-ekonomka-pdprimstva-getman-oo.html](http://www.westudents.com.ua/knigi/102-ekonomka-pdprimstva-getman-oo.html).
9. Пасека Д. В. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства / Д.В. Пасека, Т. В. Гринько [Електронний ресурс]– Режим доступу: [http : // www.confcontact.com](http://www.confcontact.com).
10. Організація та управління інноваційною діяльністю: підручник / за ред. проф. П. Г. Перерви, проф. С. А. Меховича, проф. М. І. Погорелова. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – 1025 с.
11. Безкоровайна Л. В. Організаційно-економічний механізм ефективної операційної діяльності підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Л. В. Безкоровайна: Харківський національний економічний ун-т. – Харків, 2006. – 20 с.
12. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868) із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року. – № 627. – Режим доступу : [http : // www.minfin.gov.ua/control/ uk/publish/article?art_id=366860&cat_id=285157](http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=366860&cat_id=285157).
13. Агентство з питань інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www. smida.gov.ua/](http://www.smida.gov.ua/).
14. Петрищева Ю. Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // www.conference.spkneu.org/.../napryamki-pidvishhennya-efektivnosti-diyal-n](http://www.conference.spkneu.org/.../napryamki-pidvishhennya-efektivnosti-diyal-n). – Загол. з екрану.
15. Бугров Д. Метрика ефективності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // www.cfin.ru/management/controllers/mgt_productivity.shtml](http://www.cfin.ru/management/controllers/mgt_productivity.shtml).
16. Волков Д. Л. Теория ценностно-ориентированного менеджмента: финансовый и бухгалтерский аспекты / Д. Л. Волков; Высшая школа менеджмента СПбГУ. – 2-е изд. – СПб. – Изд-во «Высшая школа менеджмента»; Изд. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2008. – 320 с.
17. Тимофеев В. О. Концептуальна модель управління ефективністю машинобудівного підприємства / В. О. Тимофеев, П. М. Коюда, О. Є. Соколов // Вісник економіки транспорту і промисловості. Збірник наукових статей. – Харків. – 2012. – № 38.– С. 237–244.
18. Лігоненко Л. О. Аутсорсинг як інструмент оптимізації та підвищення ефективності бізнесу / Л. О. Лігоненко, Ю. Ю. Фролова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6 (48). – С. 115 – 125.
19. Дейвід У. Управління програмами на підприємстві: створення реальної цінності за допомогою програм і проектів проведеної реформувань / У. Дейвід, Т. Парр: пер. з англ. за наук. ред. С. Є. Козлова. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2005. – 320 с.
20. Гуцан О. М. Формування системи мотивації виробничого персоналу на машинобудівному підприємстві: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / О.М. Гуцан: Національний технічний ун-т «Харківський політехнічний інститут». – Харків, 2015. – 20 с.
21. Соколов О. Є. Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств машинобудування / О. Є. Соколов // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2012. – № 6. – С. 9–16.
22. План-фактний аналіз. BaseGroup.ru ; Plan-fact analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.basegroup.ru/glossary/definitions/ plan_fact/](http://www.basegroup.ru/glossary/definitions/plan_fact/). – Загл. с екрана.
23. Балабанова Л. В. Зональна методика «GYOR» / Л. В. Балабанова // Наукова школа маркетингового менеджменту: «20 років творчої діяльності : матеріали Всеукр. наук.-практ конф., 14 верес. 2011 р., Донецьк, Україна / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського, Ін-т економіки і упр. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – С. 9–10.
24. Виленский П. Л. Оценка эффективности инвестиционных проектов. Теория и практика / П. Л. Виленский, В. Н. Лившиц, С. А. Смоляк. – М.: Дело, 2008. – 1104 с.

Одержано 12.04.2015 р.